

ČESKÁ KNIŽNICE

NAKLADATELSTVÍ HOST

Jaroslav
Vrchlický
EPICKÉ
BÁSNĚ

EPICKÉ BÁSNĚ

ROMANCE A BALADY

Thorvaldsen

„Jen duj, jen duj, ty vichřice!
Když tebou strom i keř se zmítá,
tu vesele mé dláto lítá,
tu duch zaplane nejvíce!
Já v mysli tčkám za tebou,
a síla, jež mi v hrudi stydla,
zas dme se tužbou plamennou,
a duši mojí rostou křídla
a jiskra mého nadšení
zahárá v mocném plameni.

Ó, velebný to věru cit,
když mohu obraz duše svojí,
jež dlouhou péčí nitro kojí,
své ruky vzmachem v mramor vlít!
Hle, každá rána kladiva
zde nový půvab odkrývá:
tak i z kalichu lilie,
nežli se v poupě rozvíje,
za listem lístek dolů padá,
až náhle zrána lilje mladá,
v nádherné kráse rozkvětlá
svůj kalich vnoří do světla.

Jen duj, jen duj, ty vichřice!
Když tebou keř i strom se zmítá,

tu vesele mé dláto lítá,
tu duch zaplane nejvíce!“

Noc minula, a svitlo ráno,
a dílo mistra dokonáno.

Amor a Psyche! — —

Jaká něha

a jaký oheň lásky šlehá
z těch božských tahů plamenných,
a jaký půvab se rozlívá
a opět v jemné kouzlo splývá
po údech těla souměrných!
Sám mistr diví se a žasne,
když stopuje ten soujem vнад;
však brzy vřelý zápal hasne
a v umělcovo srdce vkrad
se nedůvěry starý had.

„Snad proto jsem ze svého nitra
vší pílí tebe vytvořil,
bych nespokojen s tebou zítra
tě vlastní rukou rozbořil?
Ha, zdaž to není vášněň pouhá,
zda vysílené duše touha,
zda krev to v žilách žárem buší
a otravuje chorou duši,
či snad je bludem umění?
Na ráně mého kladiva
zda odlesk božství spočívá?
Či snad mne klame nadšení?
Či klamem též byl onen zápal,
s kterým se mladík dláta chápal?
Tož Boha vzývám v chvíli tu,
s mou bídou má-li soucitu,
ať zjeví se mi v blesku živém

a ukáže mi náhlým divem,
že povolán jsem k umění!“

A černá noc se přivalila,
s ní divých živlů soptění,
ve mračný závoj hvězdy skryla
a za náhradu zatkla v něm
svých sirných blesků diadém.
A divý víchr v lůně skal
se žalnou písni rozlehal,
a hrom burácel k tomu reji,
i blesk plál v mraku divočeji!
Jak třtina větrem, tak se chvěl
na loži mistr v divých snech,
když v hromů víru blesk tu sjel,
a dílna stála v plamenech.
Uleknut skočí mistr z lože:
„To není smyslů mámení,
teď v blescích mluvíš ke mně, Bože,
již znám, již znám tvé znamení!“
A divý žár mu v srdci vře,
když dvěře dílny otevře,
a div se žasem nepoděsí,
když všecko vidí v jedné směsi;
však divem božství trne hnut:
Amor a Psyche — nedotknut.
Nad sutiny, jež kolem leží,
a mezi blesky, které plají,
se jeho sochy pozvedají
v své nesmrtelné kráse svěží
a samy svědčiti se zdají:
Co ušetřil Bůh bleskem svým,
to patří věkům budoucím!

A mistr pohnut klesá v prach,
v hlubokých tona myšlenkách,

a bouře, která nocí duje,
úmysl jeho potvrzuje,
a blesk, jenž posud mrakem lítá,
ten zastaví se v běhu svém
a na mistrově čele splítá
budoucí slávy diadém.

Vlčí stopa

Temná noc a tichá — jako hrob step mlčí,
starý hetman v sněhu hledá stopu vlčí.

Od břehu, kde řeka pod ledem burácí,
divně se ta stopa až v sad panský ztrácí.

Druhou noc již darmo hetman do svítání
tíše ponocuje sám s nabitou zbraní.

Kolem mlha, kam jen obzor sáhne šířý...
Hetman v zamyšlení krouťí šedé kníry.

Čapku tlačí v čelo: „Sper to tisíc hromů,
škoda noci, škoda, půjdu raděj domů!“

Aj, vtom se na sněhu jasná záře kmitla...
Hetmanovi hlavou myšlenka s ní lítla.

Hrozná tak a děsná jako propast bezdná,
kam nevnikne luna ani záře hvězdná.

Za ní zástup jiných v muk vířivém kole —
hoj, tak supů stádo slétá ku mrtvole!

Slyš... snad vlk to zavyl v dálce v mlze šeré,
či snad mrazný vichr do topolů pere?

Opět... zdaž to okno nebo vichr stená? —
Dáble! Za tím oknem dřímá jeho žena.

Jeho mladá žena — plná, krásná růže,
kdož té bujné krvi, kdo jí věřit může?

Jeho mladá žena — holubice smavá...
Hetman, oko v slzách, pušku ohledává.

Zas nový proud světla, v něm dva stíny hrají,
viz, dvě bílé ruce okno otvírají!

Div se hetman zdrží ve šíleném bolu —
hle, stín jeden tmavý jak se spouští dolů!

Druhý stín se kloní v jeho obejmutí,
slyš, těch palných retů sladké přižehnutí!

Co snad věčným bude toto políbení?
Hetman k líci pušku v divém tiskne chvění.

Houkla rána... Výkřik — step i sněhy mlčí —
hoj, dnes jistě hetman našel stopu vlčí!

Dědicové

Byl na západě starý král,
již slepý dopola,
ten dva měl jenom přátele,
tož psa a sokola.

Pes líhal jemu u nohou,
tím před vrahy byl jist,
pták přes hory a přes lesy
mu lítal pro kořist.

A když starý král umíral,
tu dal jim odkazem
svůj z hermelínu starý plášť
a několik děr v něm.

Pes na plášť sobě ulehl
a žalem přemožen
vyl po tři noci bolestně
a zdechnul třetí den.

Leč sokol ostrý o kámen
si brousil pařáta:
Hoj, králi, kde máš poklady
ze stříbra, ze zlata!?

Tak málo jsi mi odkázal
a byls mi přítelem —

Však hle, tu bílé perly dvě
ti září pod čelem!

A v bělmo očí králových
spár zařal poprvé,
a slepé oči zalily
se králi do krve.

Aj, rubíny ty také máš,
na hlavě stříbra dost,
i maso tvoje k jídlu jest,
tys celý jeden skvost!

Kdybych byl věděl, příteli,
že ty se můžeš jíst,
nebyl bych lítal přes hory
a lesy pro kořist!

A v šedou lebku zatíná
spár králi, příteli,
a k němu jiní v půlnoci
se dravci sletěli.

A venku blesk a venku hrom,
pláč, kletby, duchů rej. —
To stará, stará pohádka,
kdo čteš však, rozuměj!

Tři jezdci

Tři jezdci jeli tiše doubravou,
močálem jeli — mraky nad hlavou.

Červánků krví západ zahoří
a první jezdec takto hovoří:

„Já smuten v boj jsem nikdy nespěchal,
však dnes jsem doma sestru zanechal;
tak mladičká jest — jaký trud a žel,
až uloupí ji cizák nepřítel!“

Teď nový mrak se po obloze hnal
a druhý jezdec tak se zadumal:

„Což sestra, žal svůj brzy pochová,
jak pod okénkem zazní podkova;
však hůř jest mně — já doma ženu mám
a bolestí pln na ni vzpomínám.
Ta dítky má — div mne to nezmučí —
pod srdcem jedno, druhé v náručí.
A jako trpké hloh má ovoce,
tak vychování dítek bez otce!“

To nevál vichr z pusté skaliny,
leč třetí zalkal z duše hlubiny:

„Což sestra, žena — věru, bolný cit,
já ale matku musel opustit;
matička moje, bídná stařena,
jak nad potokem vrba zlomená,
ta vypláče si oči do krve,
vždyť jedu od ní dneska poprvé;
té při vzpomínce jest mi ku pláči,
kdo po smrti jí víčka zatlačí!“

A v smutném tichu jedou dál a dál
močálem černým, kolem holých skal,
a nežli měsíc na vlnách se skvěl,
na sestru první jezdec zapomněl;
a válečnou když píseň zapěli,
i druhý jezdec čelo zveselí;
a vrahů tábor, hle, již v plamenech,
však třetí pořád samý pláč a vzdech;
a nežli mlha klesla na trávy,
již vybojován boj byl krvavý.

Prvnímu orel v lebku zařal spár
a v rose zchladil krve jeho žár.

Vlk druhého si zavlík v houštinu
a bohatou měl na něm hostinu.

Leč třetí prapor až ke konci nes
a s jménem matky na rtu k zemi kles.
A že i v smrti na ni vzpomíná,
tož z těla jeho vzrostla kalina,
a na kalinu bílý ptáček slet
a zazpíval — keř jeden list a květ,
a zpívá ptáček z noci k svítání: —
Ó, matko! — Dítě! — Jaké shledání!

Král Svegder

Hoj, stojí hrad nad mořem vzbouřeným!
V něm Svegder král hold strojil manům svým.

A v pohárů třesk šumně zpěných
zněl starých skaldů zpěv a dívčí smích.

I vstane král a zpilý rozmarem
o štít železný bije pohárem.

„Co mi váš zpěv a co mi hostina?
Já chci a musím vidět Ódina!

A kdyby mne ten pokus život stál,
já dokážu, že Svegder jsem a král.“

Hned junů dvanáct skočí na oře
a dutých štítů třesk zní v táboře.

A dvanáct děvic vstoupá na horu
a rozhlíží se kolem obzoru.

A vzdechem se jim prsy zachvěly,
když bílé plachty v dálce mizely.

Po širém moři, pustých po horách
s rytíři svými v slávě Svegder táh.

A prošel jih a sever mlhavý,
a nikdo nezřel také výpravy.

A prošel moře, hory, stráně, luh...
Kdo poví mu, kde trůní Ódin bůh?

Až někam na jih přišli k pomoří.
Hned reků ohně šerem zahoří.

A než se mysl vínem rozplesá,
sám Svegder král si vyjde do lesa.

A cestou sobě tiše vzpomíná,
kde by as mohl vidět Ódina.

Tu zdá se mu, že stromy kolkolem
se ozývají divným hlaholem.

Že mlhou víl se tanec zaskvívá
a pod nohou se země zachvívá.

Jak dále přišel k skalám omšeným —
aj, skřítek stál zde s vousem hedvábným.

A jeho hlas tak jako stříbro zněl,
že Svegder se až v duši pozachvěl.

„Jen dál, jen dál, Ódin jest ve skále!“
Tak chechtá se a šklebí na krále.

A vše se míhá, točí dokola,
a v různých barvách prales plápolá.

Král zpátky chce — však noha vrůstá v zem
a každý kámen zvučí kolkolem.

Se skřítkem zpívá skála omšená
i probuzená v horách ozvěna.

A stromy, keře, květy v úvale:
„Jen dál, jen dál, Ódin jest ve skále!“

A s praskotem se skála otevře,
král vzhledne tam a krev mu v žilách vře.

A jest mu, jak by slyšel dívčí smích
a skaldů zpěv, třesk štítů bojovných.

Jej divá jímá touha, divá slast —
a jedním rázem skočí ve propast.

Vtom skálu zamkne rachot hromový,
co král tam viděl, nikdo nepoví.

Jej darmo čeká mužstvo v táboře,
když denně slunce padá do moře.

A je-li tato pověst pravdivá,
dodneška Svegder v skále spočívá.